

**"HRVATSKOGLAGOLJSKA LITURGIJSKA
KNJIŽEVNOST"**

Knjigom Josipa Leonarda Tandarića *Hrvatskoglagoljska liturgijska književnost. Rasprave i prinosi* (Zagreb 1993, izd. KS i Provincijalat franjevac trećoredaca), započinje svoj niz (Djela) Institut za ekumensku teologiju i dijalog Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu i svoj podniz Odjel za hrvatski glagolizam istoga Instituta. Tako se te naše mlade ustanove na dostojan način predstavljaju javnosti.

Riječ je o sabranim djelima poznatog i prerano preminulog istraživača hrvatskoga glagolizma. U knjizi su uvršteni svi Tandarićevi znanstveni i stručni radovi. Tekstovi su razvrstani u sedam poglavlja: 1. Putovima hrvatskoga glagolizma (15-64); 2. Jezik hrvatskoglagoljskih liturgijskih tekstova (65-107); 3. Prinosi o hrvatskoglagoljskom misalu (109-167); 4. Hrvatskoglagoljski brevijari (169-210); 5. Hrvatskoglagoljski ritual (211-273); 6. Hrvatski marijanski oficiji i štovanje svetaca (275-300); 7. Hrvatskoglagoljski biblijski prijevodi (301-326). Osim Uvodne riječi (I. Golub), tu je još kratak uvodni tekst o Tandarićevu životu i radu (7-8) te cjelovita bibliografija Tandarićevih radova (328-331) i Kazala (332-340) koja znatno olakšavaju korištenje knjigom.

Svi su od objavljenih radova na svoj način vrijedni, no ako bi koji trebalo izdvojiti, onda po značenju vjerojatno na prvo mjesto spada rad o hrvatskoglagoljskom ritualu (obredniku); *Crkvenoslavenska jezična norma u hrvatskoglagoljskom ritualu* (85-107) i *Hrvatskoglagoljski ritual* (219-273). Riječ je o neznatno izmijenjenom tekstu doktorske disertacije. U prvom članku Tandarić obrađuje jezik osobito mlađeg dijela rituala, dijela koji je preveden kod nas, i pokazuje da je to normirani crkvenoslavenski jezik hrvatske redakcije, čime dokazuje da su hrvatski glagoljski prevoditelji dobro znali i taj jezik i latinski s kojega su prevodili. Stoga je to važan rad za ocjenu jezične situacije toga razdoblja. U drugom članku prvi su put na jednom mjestu sabrani svi glagoljski obredni tekstovi, a neki su tu prvi put zabilježeni. Sabiranje tih tekstova bio je velik posao jer su obredni tekstovi razasuti po različitim liturgijskim knjigama. Tandarić ih je sve prikupio i temeljito istražio. Utvrdio je podrijetlo i sastavio potpunu bibliografiju obrednih tekstova. Usput je utvrdio i filijaciju pojedinih glagoljskih liturgijskih knjiga.

Iz druge skupine članaka (stručnih) izdvojio bih *Tekstološka istraživanja hrvatskoglagoljskih liturgijskih knjiga. Povijesni pregled* (21-26). Kao što i podnaslov kaže, nije tu riječ o vlastitom istraživanju nego samo o povijesnom pregledu. No, članak je ipak značajan jer je plod izvanrednog poznavanja

tematike, a s obzirom na metodologiju napisan je upravo uzorno. Nalazimo tu obilje informacija i pronicavih i odmjerenih prosudbi.

Iz svakog se teksta može zaključiti da je Tandarić temeljit, izvorno kreativan i stvaralački svjež istraživač. Njegovi su zaključci uvijek argumentirani i pouzdani. U svojim radovima dao je odgovor na mnoga pitanja, a rezultati do kojih je došao u mnogim drugim pitanjima mogu biti polazište za daljnja istraživanja.

Tandarićevo djelo i njegov doprinos paleoslavističkoj znanosti bit će sigurno ocijenjeni u stručnim slavističkim časopisima. Ovdje valja upozoriti na nešto drugo. Hrvatsko je glagoljaštvo, barem u počecima, izrazito crkvenoliturgijska pojava i kao takvo moralo bi biti od interesa i za hrvatsku teologiju. To je dosad nažalost bilo zanemareno. Ova knjiga može biti, a treba poželjeti da i bude, poticaj za sustavnija istraživanja i na tom području.

Knjiga je dugo čekala u tiskari, ali je određena zadovoljština što je ipak izišla, i to upravo u vrijeme koje za ovakve pothvate nije nimalo povoljno. Zato treba zahvaliti izdavaču i svima koji su pomogli da ovo korisno i potrebno djelo ugleda svjetlo dana.

Petar Bašić

POTICAJ NA RAZMIŠLJANJE ISKUSTVA S BOGOSLUŽJÂ PO SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA

Moje sudjelovanje na nekoliko svetih Misa po raznim mjestima Kalifornije i Arizone toliko me se dojmilo da me potaklo proslijediti sva ta pozitivna iskustva široj javnosti.

- Odmah mi je upala u oči prijazna, ili bolje rečeno, radosna atmosfera za vrijeme bogoslužja. Susjedi u klupama na samom početku bogoslužja pozdravljaju se uz osmijeh, izmijenjujući pri tom potihom nekoliko riječi. Tu sam osjećao: ljudi se međusobno poznaju i vole.

Pet minuta prije početka nedjeljne sv. Mise svećenik-slavitelj se zajedno sa svojom pratnjom upućuje u predvorje crkve, gdje pozdravlja ulaznike. To bi se srdačno raspoloženje zadržalo tokom čitavog bogoslužja.

Propovjednici su pokušavali unositi malo humora u svoje propovijedi tako da bi se cijela zajednica nasmijala.

- Slavitelj sa svojom pratnjom ulazi s dna crkve. Pri tome čitač nosi knjigu čitanja visoko nad glavom. Tu knjigu čitanja postavlja na istaknuto mjesto na oltaru. Čitači, djelatnici svete pričesti i ministranti sjede u prezbiteriju za vrijeme bogoslužja nedjeljom, ali i radnim danom. U jednoj župskoj zajednici cjelokupna pratnja, uključujući i ženske osobe, bila je obučena u haljine slične albama.

- Kakvog li samo glazbenog ugođaja! U jednoj, samo djelomično u meksikanskom stilu uređenoj crkvi, nastupilo je šest mladih ljudi kao neka vrsta *schola cantorum*. Oni su istovremeno pjevali i svirali na gitarama. U Los Angelesu tu je ulogu vršilo osmero pjevača s prilično izvježbanim glasovima. Njih je pratio jedan pianist. Taj stil glazbe kojeg je ubrzo prihvatila cijela zajednica, podsjećao je na stil Georgea Gershwin, stare američke pop-zvijezde. Tu se nekako osjećala bliskost s našim novijim duhovnim šansonama. Usput rečeno, u toj se župi u Los Angelesu svake nedjelje održava sv. Misa za mlade, koju oni sami animiraju.

- Nakon zborne molitve nedjeljnog bogoslužja, mala skupina sastavljena od nekoliko mladih roditelja/katehista tvorila je s križonošom na čelu procesiju do jedne obližnje prostorije, iz koje su se za vrijeme prinosa darova vraćali. Ti katehisti su inače vodili službu riječi s malom djecom.

- Sve te župne zajednice izvodile bi nakon pozdravnih riječi četiri različite aklamacije, a isto tako nakon pretvorbe, djelomično višeglasno, četiri verzije crnačkog duhovnog šansona "Great Amen".

- U svim župama koje sam posjetio bilo je samo po sebi razumljivo da se vjernici, kako radnim danom tako i nedjeljom, pričešćuju pod objema prilikama. I svaki put je bilo dosta pomoćnika za dijeljenje svete pričesti. Dvojica bi pričešćivala pod prilikom kruha, a druga dvojica su pružali kalež. Otprilike 50% okupljenih vjernika prakticiralo je pričest pod obje prilike. Čak je među njima bilo i malo veće djece.

- Kod Molitve Gospodnje svi su se hvatali za ruke, dok su krajnji molili uzdignutih ruku.

- Nakon bogoslužja nitko se nije odmah vraćao kući, već bi se zadržavali u razgovoru na trgu ispred crkve. Svećenik, čim bi odložio misno ruho, uputio bi se do crkvenih vrata, gdje je pozdravljao sve koje bi susretao. (Čak sam i ja, kao njemački svećenik iz koncelebracije, bio u to uključen). Koji je to samo predivni osjećaj pri rukovanju i razgovoru s nekolicinom sada već poznatih ljudi!

Na kraju se može zapitati, da li se inače na bogoslužjima očituju samo razlike po mentalitetima, ili se američki katolici bolje poistovjećuju sa svojom župnom zajednicom, budući da je financiranje crkava po SAD-u ostavljeno slobodnoj odluci? Ili, sudjeluju li župljani tako aktivno i svjesno na nedjeljnim bogoslužjima iz tog razloga, jer se naočigled "iskustva konkurencije" s dosta drugih kršćanskih denominacija, katolikom smatra samo onaj koji aktivno, svjesno i s razumijevanjem sudjeluje?! Naravna stvar, moji kontakti su bili površni. Gledano iza kulisa, možda kod njih izgleda kao i kod nas. Usprkos tome, bio sam zahvalan za sudjelovanje u bogoslužju s ljudima koji su bili jedni s drugima srdačno povezani i koji su angažirano sudjelovali.

* * *

(KLAUS JUNG, Anregend. Erfahrungen bei Gottesdiensten in den USA, *Gottesdienst*, 1994, br.2, str.14)

Priredio: *Fra Ante Omazić*